

ARHEOLOŠKA ISKAPANJA U GORNJOJ BARAĆEVOJ ŠPILJI

**PIŠU: mr.sc. Jacqueline Balen
Sanjin Mihelić, dipl. arheolog
Arheološki muzej u Zagrebu**

Zaštitno arheološko istraživanje Gornje Baraćeve špilje u naselju Nova Kršlja izvršeno je između 17. i 30. svibnja 2004. godine. Radove je izvodio Arheološki muzej u Zagrebu (Jacqueline Balen, Sanjin Mihelić i Ivan Radman-Livaja), financirala ih je Općina Rakovica. Površina obuhvaćena radovima iznosila je cca. 280 m² (sondiranje i intenzivno površinsko sakupljanje) odnosno dodatnih cca. 500 m² dodali se tome ekstenzivno sakupljanje sa špiljske površine.

Sukladno ugovoru te uputstvu Konzervatorskog odjela u Karlovcu, a na temelju praktičnih razloga u vezi morfologije špilje, odabrano je područje arheološkog zahvata. Odlučeno je da se istraživanjem obuhvati čitav prostor špilje od ulaza do početka suženja poznatoga kao Kanal pustolova. Iz istraživanja su izuzete jame poznate kao Zmajevo ždrijelo te Dvorana izgubljenih duša, od kojih se od ove potonje odvajaju dva zasebna kraka pećine, tzv. Baraćeva avenija te krak na čijem kraju se nalazi sigasta formacija osebujnog izgleda – tzv. 'zrtvenik'.

Kako je predviđeni zahvat uređenja špilje u turističke svrhe podrazumijevao najveću koncentraciju radova u početnim dijelovima špilje – predšpiljski prostor i ulazni dijelovi – te imajući u vidu

njihov potencijalni značaj za privremeni ili dugotrajniji boravak (pret)povijesnog čovjeka, odlučeno je da se arheološki radovi fokusiraju upravo na spomenute dijelove: predšpiljski prostor, ulazni dio te prvu dvoranu špilje (tzv. Dvorana guana).

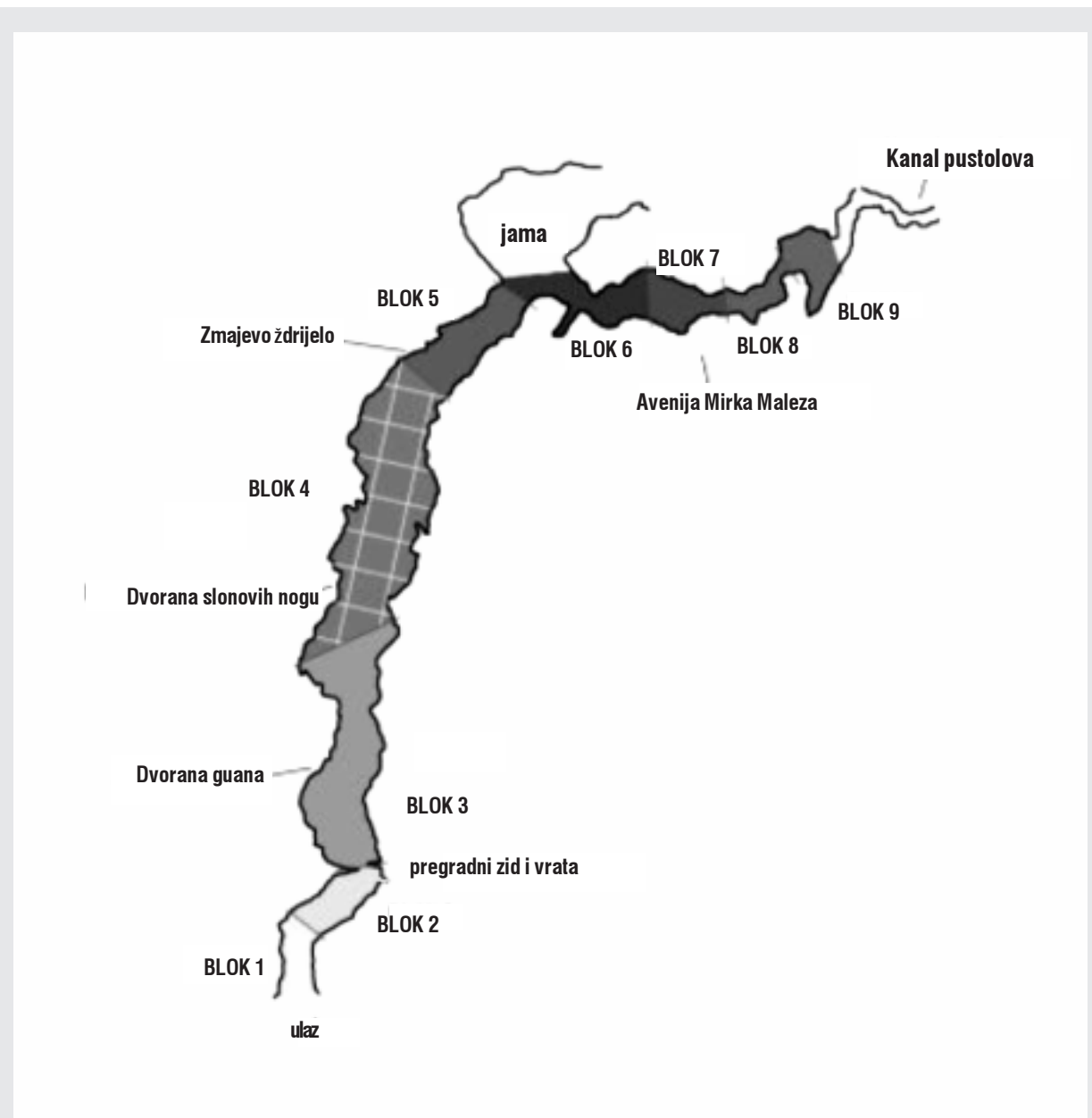
Ulaz u špilju otvara se prema sjeveru, odnosno sjeverozapadu. Pred ulazom se prostire relativno širok plato, nastao gomilanjem materijala iskopanog iz špilje. Desetak metara od ulaza, špilja oštro zavija prema zapadu, a nakon petnaestak metara nailazimo na kamenu zid sa željeznim rešetkastim vratima.

Površinski sloj na ulaznome

dijelu špilje je izraziti primjer antropogenog sloja sekundarnog karaktera. Sloj je po svojoj prilici nastao prilikom čišćenja ulaza u špilju, kada je materijal izvađen iz špilje nabacan pred ulaz poslužio za formiranje predšpiljskog platoa. Arheološki nalazi pronađeni u površinskom sloju primarno su pripadali nižim slojevima, a najvjerojatnije su potjecali iz drugih dijelova špilje (predšpiljskog i ulaznog prostora). Vremenski ovaj događaj pada na kraj 19. stoljeća, vjerojatno u 1892. godinu, kada je osnovan *Odbor za istraživanje i uređenje Baraćeve špilje*, koji je iste godine proveo akciju uređenja špilje. Površinski sloj zapravo obuhvaća i sve

Pogled na Baraćevo brinu. Strelica pokazuje gdje se smjestio ulaz u Gornju Baraćevo špilju
foto: Jacqueline Balen

dogadaje i antropogene disturbacije terena koje poblize nisu definirane, a dogodile su se nakon spomenutog događaja, tj. formiranja platoa. Prosječna debljina ovoga površinskog sloja iznosi oko 140 cm, s time što se progresivno povećava prema sjevernoj strani, što je razumljivo s obzirom na konfiguraciju terena.

Ispod površinskog sloja leže slojevi nastali prirodnom akumulacijom sedimenta. Ti različiti slojevi ustvari predstavljaju različite dijelove jednog kontinuiranog vremenskog slijeda u prirodnom formiranju sedimenta u špilji, pri čemu se različitosti u sastavu vjerojatno mogu pripisati varijacijama u klimatskim prilikama. Što se tiče

vremenskog određenja slojeva, postoje mogućnosti za približnu determinaciju (pronađene kosti omogućuju analizu metodom radioaktivnog ugljika), no zbog odsustva primarno arheološkog materijala, takve analize u ovome trenutku nisu neophodne.

U početnom dijelu špilje, od prvog zavoja do zida sa željeznom rešetkom, situacija je nešto drugačija. Naime, površinski sloj, deo nekih desetak centimetara, pokazao se najbogatijim u smislu arheoloških nalaza, a otkrio je i to da stratogenetski procesi, barem kada je o posljednja tri tisućljeća riječ, nisu bili izrazito velikog opsega. Naime, u ovome sloju pronađena je evidentno pretpovijesna keramika (preliminarno kronološko

određenje je kraj kasnog brončanog doba odnosno starije željezno doba, dakle razdoblje oko početka prvog tisućljeća i tijekom prve polovice 1. tisućljeća pr. Kr.) te recentna keramika medievalnog odnosno postmedievalnog vremena. Niži slojevi karakterizirani su sterilnošću u smislu arheoloških nalaza.

U Dvorani guana arheološki je materijal također ograničen na dvadesetak centimetara površinskoga sloja, dok je ispod toga sloj formiran prirodnim sedimentacijskim procesima, koji je sadržavao mnogo komada životinjskih kostiju.

Predmeti pronađeni ovim zaštitnim iskopavanjima najvećim se

ARHEOLOGIJA

dijelom sastoje od ulomaka keramičkih posuda, uz pokoji komad metala ili kamena, irelevantan sa stajališta arheološke atribucije. Keramika po svojim karakteristikama ostavlja dojam svakodnevne, potrošne robe, uglavnom grube ili nemarne izrade. Može se podijeliti na pretpovijesnu, iz vremena kasnoga brončanog odnosno starijega željeznog doba, te recentniju, vjerojatno medievalnu odnosno postmedievalnu, dobrim dijelom rađenu na lončarskom kolu.

Rezultatima dobivenim iskopavanjem valja pridodati od ranije poznate nalaze s ovog lokaliteta. Primjerice, u fundusu Arheološkog muzeja u Zagrebu čuva se brončana narukvica iz Gornje Baračeve špilje, koju je Arheološkom odjelu Narodnog muzeja još 1912. godine poklonio Dr.

Anton Culek. Ovaj predmet svojim tipološkim karakteristikama odgovara razdoblju starijeg željeznog doba, vjerojatno 8. ili 7. stoljeću pr. Kr. Preliminarna analiza pretpovijesne keramike također ukazuje na blisko kronološko određenje u okvirima kasnog brončanog ili starijeg željeznog doba, no ne može se isključiti niti mogućnost širih vremenskih okvira. Površinski nalazi uključuju i ulomak željezne sulice, koja se danas čuva u karlovačkome muzeju. Ovaj predmet po svemu sudeći pripada nešto recentnijem razdoblju, možda srednjemu vijeku.

Zaštitna iskopavanja Gornje Baračeve špilje potvrdila su da je valja smatrati zanimljivim arheološkim nalazištem, s velikim potencijalom za daljnja istraživanja. Već na temelju površinskog pregleda špilje moguće je zaključiti da je korištena barem kao

privremeno boravište tijekom posljednja tri tisućljeća. Jedan od zadataka budućih istraživanja bit će ustanoviti je li bila u upotrebi i kao stanište ili možda kao kulturno mjesto. Sondazna istraživanja nisu pokazala velike intervencije u špiljski sediment (izuzmemo li dakako one prilikom uređivanja u novije vrijeme), no kako su sonde obuhvatile vrlo malen dio površine špilje pretpostavljamo da bi novim istraživanjima bilo moguće otkriti takve intervencije, ukoliko ih je bilo. Stratigrafija špilje te dobra očuvanost kostiju pleistocenske faune iz dubljih slojeva ukazuju na povoljne uvjete za prezervaciju, što znači da će pažljivim istraživanjima biti moguće pronaći tragove ljudskog boravka u špilji, pod pretpostavkom, dakako, da je takvih tragova uopće bilo.

OSNOVNA LITERATURA

Hirc, D., 1905.: Prirodni zemljopis Hrvatske. 1-721, Tisak i naklada Antuna Scholza, Zagreb

Kišpatić, M., 1880.: Slike iz geologije. 1-214, Poučna knj. Matice Hrv., Zagreb

Kišpatić, M., 1884.: Kostii iz Baračeve špilje kod Kršlja. Viestnik Hrvatskoga arheološkoga društva, god. VII, br. 2, 33-37

Kovačević, T., 2003.: Baračeve špilje. 1-48, Turistička zajednica općine Rakovica

Krajač, I., 1925.: Baračeve špilje kod Rakovice. Hrvatski planinar, 21/7

Malez, M., 1962.: Paleontološka istraživanja i speleološka rekognosciranja u 1959. godini. Ljetopis JAZU, 66 (1959.), 309-324

Arheološka sonda ispred ulaza u Gornju Baračevu špilju

foto: Hrvoje Cvitanović

SUMMARY

ARCHAEOLOGICAL WORKS IN GORNJA BARAČEVA ŠPILJA

Archaeological works in Gornja Baračeva špilja in Nova Kršlja were carried out from 17 May to 30 May 2004 for the purpose of protecting the natural environment of the cave in question. The works were led by the Zagreb Museum of Archaeology (Jacqueline Balen, Sanjin Mihelić and Ivan Radman-Livaja) and financed by the municipality of Rakovica. The area covered was app. 280 m² (probing and intensive collection of the surface material), or better to say app. 500 m² if we add the extensive collection of the collection of the cave surface material.

The earlier findings from this site should be added to the results obtained by this research in 2004. For example, in the holdings of the Zagreb Museum of Archaeology there is a bronze bracelet from Gornja Baračeva špilja given to the archaeological section of the National Museum by Anton Culek, Ph.D. in 1912. As all the typological characteristics show, this object dates back to the Iron Age, most probably to the 7th or 8th century B.C. However, it can not be narrowed down to just this period.

The findings from the surface collection also include a part of an iron javelin kept at the museum in Karlovac. The javelin dates back to an earlier age than the previously mentioned bracelet, that is to the Middle Ages.

These works confirmed that Gornja Baračeva špilja is an important archaeological site that should be explored in the future. Only if we look at the surface of the cave, we can conclude that it had at least provided a temporary residence for people in the last 3000 years. One of the goals of future works is to establish whether it had been used as a residence, shelter or even a place of worship. The probing explorations did not prove any major interventions in the sediment of the cave, but for the recent ones caused by its upgrading. However, the probing covered only a small part of the surface, which can lead us to believe that with further works this can be stated as a fact. The traces of the pleistocen man have not yet been proven. However, the cave's stratigraphy and well-preserved bones of the pleistocen fauna from the deeper parts of the cave indicate good preservation conditions. Therefore, further detailed explorations could trace human beings stay in the cave. The archaeological potential of Baračeva špilje goes more than just Gornja Baračeva špilja. On the contrary, there are justified reasons to assume that the so-called Nova Baračeva špilja, situated by the Baračevac stream at the bottom of the hill, contains more secrets to be revealed. It is favourable that the entrance to this cave is almost completely covered with sediment, which means that the possible archaeological traces have not been subject to devastation. We believe the future excavations of Baračeva špilje should also include Nova Baračeva špilja.